

як найважливіший засобом проникнення в суть державних відносин. І державне будівництво, стихія якого є головною особливістю державного життя, не може не слугувати основою для колективної діяльності. Власне, цей принцип в умовах ускладнення суспільних відносин дає державі набагато більше, ніж може дати так званий механічний вплив: ініціативу, зворотний зв'язок, який такий вплив знищує в зародку. Тим самим він вирівнює стратифікований державний простір, згладжує його соціальні нерівності, розширює його самостійні можливості [3, с. 161]. Тобто людина утворює новий світ.

З вищевикладеного можна зробити припущення, що людина протягом усього свого періоду існування у макросвіті постійно його змінювала. Починаючи з античних часів, вона була частиною природи і задовольняла себе усім життєвонеобхідним, але з винаходом знарядь праці, зброї та об'єднанням у колективи вона зуміла подолати природний бар'єр. Крім цього, їй вдалося, завдяки консолідованій дії усіх учасників, утворити суспільні інститути, що контролюють колективну дію.

Отже, колективна дія в макросвіті не лише спрямована на його зміну, а й на задоволення матеріальних і духовних потреб людини, які заповнюють внутрішню і зовнішню пустоту макросвіту людини.

Список використаних джерел

1. Баум З. Индивидуализированное общество / З.Баум; пер. с англ. под. ред. В.Л.Иноземцева. – М.: Логос, 2005. – 390 с.
2. Биковець В. Групи інтересів у політиці: досвід типологізації [Електронний ресурс] / В.Биковець // Віче. – Режим доступу до журн.: www.viche.info/journal/440
3. Бутирська Т. Державне будівництво: стан, суперечності, перспективи розвитку в Україні: монографія / Т. Бутирська. – К.: Вид-во НАДУ, 2007. – 484 с.
4. Срмоленко А.М. Комунікативна практична філософія / Анатолій Миколайович Срмоленко. – Лібра, 1999. – 488 с.
5. Клеманська Л. Про громаду та її соціальний капітал / Лариса Клеманська // Ф. Форум нових соціальних ідей. Режим доступу – <http://www.dialog.lviv.ua/socialpartnership/articles/5/>
6. Никифорова Л.А. Идентичність особистості в умовах ринкового суспільства / Л.А.Никифорова // Мультиверсум. Філософський альманах: 36. наук. праць / Гол. ред. В.В. Лях. – Вип.. 48. – К.: Український центр духовної культури, 2005. – С. 200–207.
7. Франкл В. Человек в поисках смысла / В.Франкл; пер. с англ. и нем.; общ. ред. Л.Я.Розмана, Д.А.Леонтьева. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
8. Хабермас Ю. Концепция модерна. Ретроспектива двух традиций / Ю.Хабермас // Политические работы. – М.: Практика, 2005. – С. 234 – 268.
9. Шампань П. Делать мнение: новая политическая игра / П.Шампань; пер. с фр. под. ред. Осиповой Н.Г. – М.: Socio-logos, 1997. – 317 с.
10. Marwell Gerald. The Critical Mass in Collective Action: A Micro-Social Theory / Marwell Gerald, Oliver Pamela. – New York: Cambridge University Press, 1993, xii + 206 pages and On Social Facts, Gilbert Margaret. Princeton University Press, 1989, x + 521 pages.
11. Medina Luis Fernando. A Unified Theory of Collective Action and Social Change / Medina Luis Fernando. – University of Michigan Press. 2007. – 278 p.
12. Olson Mancur. The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups / Olson Mancur. – Harvard University Press, 1971. – 186 pages.

Полищук А.С. Філософские основы коллективного действия в макромире людей

Рассмотрено коллективное действие как эффективную силу, которая осуществляет влияние на изменение макромира человека. Определены исторические причины, которые побуждают людей к объединению в коллективы, а также выяснена роль государства и электората в коллективном действии.

Ключевые слова: человек, коллективное действие, микромир, макромир.

Polishchuk, O.S. Philosophical bases of collective action are in the macrocosm of people

A collective action as effective force which carries out influence on the change of macrocosm of man is considered. Historical reasons which induce people to the association in collectives are certain, and also the role of the state and electorate is found out in a collective action.

Key words: man, collective action, microcosm, macrocosm.

УДК 165.75

Скубашевська О.С.

Інновація як різновид творчості

Аналізується природа та сутність інноваційного розвитку суспільства у порівнянні з процесом творчості, зокрема, в системі освіти.

Ключові слова: людина, освіта, інновація, творчість, культура, навчання, виховання, прогрес.

Адекватно осягнути сутність терміну «інновація», можна лише звернувшись до родового щодо нього поняття «творчість». Остання – це така реалізація нового, яка не лише містить елементи старого як композиційний матеріал, але й реорганізовує, «переформатовує» старі знання та уявлення, змушує подивитися на них по-новому. Зрозуміло, що йдеться про творчість у широкому сенсі – і як творення нової якості, і як якісну зміну соціальної реальності.

У вузькому сенсі під творчістю мають на увазі насамперед художні (творення унікальної форми сутності) або наукові (відкриття, прояви раніше невідомого людству) витвори. Звичайно, таке визначення поняття творчості також може стати в нагоді під час формулювання змісту терміну «інновація». Адже інновація – це завжди впровадження нової для певного соціального (економічного, освітнього тощо) контексту практики. Тому вона, з одного боку, може бути порівняна з науковим відкриттям, яке радикально змінює у бік покращення всі процеси, котрі безпосередньо або опосередковано залежні від нього. А з другого боку, інновація функціонує саме як інновація, поки зберігається ефект її неординарності, непоширеності на фоні звичного і консервативного плину справ. Цим вона подібна до мистецтва, яке має цінність для людства не стільки як факт власної унікальності, скільки як вражаюче зосередження уваги на об'єкті та переконалива його репрезентація. Завдяки цьому й виникає ефект унікальності мистецького витвору – появи чогось справжнього на фоні невизначних подібностей. Так само й інновація завжди має ефект очевидності більш раціонального вирішення традиційних проблем.

Особливо значущою близькістю інновацій з мистецькими творами і науковими відкриттями проявляється в їхньому порівнянні з освітніми інноваціями. Приміром, Ю.Яковець перші інновації у сфері освіти вбачає в появі спеціалізованих освітніх закладів стародавнього світу. «Це було першою революцією в освіті, величезним кроком вперед в розвитку людства, створило передумови для народження науки як системи знань, для подальшого вдосконалення техніки, а також для інших видів діяльності, пов'язаних з опануванням професій скульпторів, архітекторів тощо» [1, с.136]. Наступною освітньою інновацією вчений називає створення шкіл філософів, Академії Платона та Лікея Аристотеля. Подальші інновації він пов'язує зі створенням духовних навчальних закладів в кінці VIII ст. – Академії Карла Великого в Ахені та школи в монастирі Св. Мартина в Турі, а також створення мережі університетів у XII ст. Чергові освітні інновації пов'язані з формуванням гуманістичної освіти в добу Відродження і масової освіти в епоху Просвітництва. Наприкінці ХХ століття, на думку Яковця, розгортається новітня революція в освіті, пов'язана з утвердженням постіндустріальної освітньої парадигми, гуманізації та екологізації освіти, запровадження креативної педагогіки, інформатизації процесу навчання і системи неперервної освіти. На цій підставі Яковець стверджує, що освіта в постіндустріальному суспільстві стає найбільш прибутковою діяльністю не тільки для тих, хто навчається (вища конкурентноздатність майбутніх фахівців), але й для організаторів, спонсорів навчання (надприбутки від продажу товарів, вироблених цими фахівцями), та для держави як основного гаранта рівності й справедливості конкуренції (зростання податків і загальне економічне та суспільне піднесення) [2, с.358–363].

Сьогодні нас уже не задовольняють визначення інновації, пов'язані з її розумінням як «розробки і впровадження нового товару», «...нової технології», «...нових методів управління або освоєння нових ринків». Автори монографії «Проблеми становлення

інноваційної політики в Україні» справедливо наголошують на сучасному уявленні про інновацію як нелінійному системному процесі, який подібно до атрактора «втягує» в себе нові й традиційні виробництва, утворює соціальні, політичні та інституційні формування, еволюціонуючи разом із ними. Отже, інновація, з нашого погляду, в жодному разі не може бути прямолінійним процесом відкидання старого, а лише певним різновидом його модернізації.

Однак, для розуміння інновації не менш важливим моментом є оцінка міри глибини модернізаційних процесів. На це звертають увагу автори згаданої вище монографії. З їхнього погляду, існує кілька негативних сценаріїв розвитку, коли інноваційний процес опанується ортодоксальним, традиційним капіталом. Відбувається немов би «щеплення» вакциною інновації ортодоксальних відносин, через що вони набувають нової сили та імунітету до поширення інновації. В такому випадку відбувається посилення опору реальному інноваційному процесу, його гальмування. Тому все більше економістів схиляється до думки, що інновація природно виникає не в «старій» економіці, а «поруч» із нею. Подібні процеси можна спостерігати не лише в економіці, але й у педагогіці, коли вчителі й викладачі сприймають інновації «зовнішнім чином», створюючи видимість їх застосування, використовуючи їх спорадично і несистемно, що саме по собі свідчить про нерозуміння та несприйняття цих інновацій.

Як зауважує І.Дичківська, серед педагогів поширена категорія «педагогів–передостанніх», які «передостанніми наважуються на інноваційну діяльність. Нове вони сприймають, переконавшись в утвердженні щодо нього загальної позитивної думки» [3, с.272]. Тобто, мається на увазі така ситуація, коли інновації вже перестають бути інноваціями і втрачають свій потужний первинний потенціал. Як справедливо зауважують економісти, такі люди не лише не сприяють інноваційному розвитку, а маскуючись під нього значно гальмують його дійсну реалізацію. Тому подібна тактика в педагогіці, є ще більш небезпечною і ворожою для інноваційних технологій, ніж їх пряме й відверте невизнання.

Автори монографії, присвяченої інноваційній політиці, справедливо зауважують, що інноваційний процес потребує підтримки задля досягнення сприятливих для нього умов у формі створення національних інноваційних систем. Такі системи виробляють комплекс інституціональних умов, в яких успішно функціонують і розвиваються інновації. Однак, якою має бути інноваційна система в освіті? Один із знаних в Україні фахівців з інноваційних педагогічних технологій І.Дичківська в сфері педагогіки справедливо фіксує не національні педагогічні системи, а системні інноваційні педагогічні технології, до яких належать «Будинок вільної дитини» М.Монтесорі, «Йена–план–школа» П.Петерсена, антропософські школи Р.Штайнера, «Школа успіху і радості» С.Френе, «Школа для життя, через життя» Ж.–О.Декролі, «Школа діалогу культур» В.Біблера, а також деякі технології розвивального навчання (Л.Занкова, Ельконіна–Давидова). Цей перелік можна продовжити, але вже наведений вище дозволяє стверджувати, що немає жорсткої детермінації на кшталт «одна національна система – одна системна інноваційна педагогічна технологія». Лише на вітчизняних теренах впевнено можна виділити відомі педагогічному загалу цілком самобутні освітні технології педагогів–новаторів А.Макаренка, В.Сухомлинського, С.Шацького.

Крім того, у національній інноваційній системі повинні мати можливість для застосування всі вищезгадані системні інноваційні педагогічні технології. Питання полягає лише в організації ефективного управління цілісною системою освіти в національних рамках, тоді як кожний навчальний заклад повинен мати свободу застосування вже перевірених педагогічних інноваційних технологій або необхідні умови для здійснення власних інноваційних експериментів. Кожна національна інноваційна система є неповторною, унікальною конструкцією, яка формується поступово і розвивається разом із соціальними, культурними та політичними інститутами тієї або тієї країни.

Слід зазначити, що роль інновацій у розвитку і модернізації вітчизняної системи освіти чітко зафіксована у творчому доробку Президента АПН України В.Кременя. Спираючись на Національну доктрину розвитку освіти, яка була створена значною мірою завдяки зусиллям вчених АПН, обговорена на II Всеукраїнському з'їзді освітян і затверджена Указом Президента України, В.Кремень сформулював ключові напрями модернізації вітчизняної системи освіти [4]:

1) зміна змісту навчання. Зокрема, необхідно визначити фундаментальні знання і сепарувати їх від надмірної інформаційної складової;

2) спрямованість навчального процесу на навчання впродовж життя;

3) перехід від кваліфікації до компетенції, здатності до адаптації (особливо в умовах інформаційного суспільства);

4) утвердження особистісно–орієнтованої педагогічної системи на підставі принципу дитиноцентризму (прихід педагогіки толерантності на зміну педагогіці авторитаризму), розвиток критичного мислення;

5) завдання навчити співжиттю з іншими людьми і суспільними структурами, виховання патріотизму в умовах конкуренції між державами–націями, забезпечення вільного володіння однією або декількома іноземними мовами;

6) набуття освітою інноваційного характеру, зміни повинні стати природною нормою, впровадження дистанційної освіти;

7) вдосконалення післядипломної освіти і розробка відповідних державних стандартів з метою створення можливості для переміщення з однієї професійної сфери в іншу, встановлення прямої залежності між якістю освіти та рівнем її оплати;

8) розвиток масової педагогічної культури, педагогізація суспільства.

9) В цьому контексті доцільно встановити перспективи національної інноваційної системи України, які, на думку І.Кузнецової, залежать від опрацювання низки ключових проблем розвитку такої системи, яка має спиратися на розробку теоретико–методологічного підґрунтя інноваційної політики держави [5]. Для цього доцільно провести наукові дослідження світового досвіду і вітчизняних передумов, котрі аргументували б стратегічний вибір України за багатьма альтернативними варіантами, зокрема:

– в якій пропорції слід розподіляти ресурси між інвестуванням в імітування інновацій, які вже використані в світовій практиці, та авансуванням процесів створення вітчизняних інновацій;

– в якій пропорції слід розподіляти ресурси між інвестуванням у модернізацію наявних виробництв минулих технологічних укладів і створенням виробництв, котрі спираються на інновації сучасного та перспективного технологічних укладів;

– в якій пропорції слід розподіляти ресурси між фінансуванням сучасного технологічного укладу і авансуванням у технологічні уклади майбутнього;

– якою мірою національна інноваційна система має бути зорієнтована на експорт інноваційної продукції, а якою – на обслуговування внутрішнього попиту, зокрема, експорт якої стадії опрацювання інноваційного продукту має домінувати;

– як мають бути розподілені функції державного і приватного секторів у розбудові інноваційної економіки, зокрема, в процесах практичного впровадження масиву результатів вітчизняних наукових досліджень, створення об'єктів інфраструктури інноваційної діяльності тощо;

– яким чином має відбуватися розвиток регіональних інноваційних систем; як у цьому процесі мають бути розподілені права і обов'язки центральних та місцевих органів влади; як мають співвідноситися державні й регіональні пріоритети інноваційної діяльності; у яких пропорціях мають здійснюватися інвестиції центрального та місцевих бюджетів у формуванні регіональної інфраструктури інноваційної діяльності тощо.

Підтримуючи думку про необхідність розробки теоретико–методологічного підґрунтя інноваційної політики держави, хочемо однак, по–перше, застерегти проти оцінки застосування закордонних інновацій як імітування, оскільки всі крім самого автора певної ідеї – інноватора – є фактично його імітаторами. Критерієм інноваційності може бути лише системність застосування інновацій, а отже, й остаточна їх ефективність, незалежно від того, хто б їх не застосовував.

По–друге, маючи на увазі порівняльний характер модернізації, треба також мати на увазі, що всі інновації доречні, незважаючи на те, стосуються вони мікроінновацій чи претендують на опорність або навіть епохальність. Головне – це інноваційна налаштованість. У гонитві за супер–інноваційністю можна втратити сам смак інновацій. Інноваційний пошук, мало того, інноваційна творчість потребують постійної практики інновацій.

По–третє, спроба поділу «зон відповідальності» за інновації на зарубіжні, національні та регіональні доречна лише під час опанування наявними інноваціями.

Однак, інновації не виникають «за командою» не тільки в державному сегменті. Це стосується й приватного сектору – більшість дослідників якраз схиляються до того, що приватна ініціатива створює краще підґрунтя (як мотиваційне, так і ресурсне) для виникнення інновацій. Державне втручання в інноваційний процес на ранній стадії загрожує не лише його гальмуванням бюрократичною плутаниною, але й втратою концентрації на основній проблемі – інновації.

Проте, які б труднощі не виникали на шляху створення моделі інноваційного розвитку України, вона має бути побудована і стати базовою для визначення кількісних і якісних характеристик національної інноваційної системи. Спробуємо окреслити обриси тієї проблематики, яка може виявитися будівельним матеріалом для побудови такої моделі. Водночас матимемо на увазі й специфіку інновацій в освіті, яку поступово опановують її вітчизняні теоретики.

Українська освітня система закорінена своїми значними досягненнями в ХХ столітті. Однак, її не оминула криза, зумовлена значною виснаженістю інноваційного потенціалу системних інноваційних педагогічних технологій, напрацьованих ще в СРСР. З огляду на це доцільно звернути увагу на проблему консервативності в педагогіці.

Освіті притаманний здоровий консерватизм, який впливає з її характеристики як ретрансляції знань. Те, що за цієї ретрансляції може відбуватися відкриття нових знань, направлення пошукових і творчих навичок тощо не означає, що освіта може відбуватися без ретрансляції знань. Така ретрансляція не лише виховує повагу до знань, навчає опановувати навичками володіння знаннями, але, що найважливіше, вона готує того, хто навчається, для передачі знань наступним поколінням. Освіта, за визначенням, – неперервний ланцюг ретрансляції знань наступним поколінням, а все інше покликане сприяти більш ефективному здійсненню цього завдання. Саме на підставі врахування цієї аксіоми можна адекватно оцінювати намагання посилити інноваційний характер освіти та знаходити критерії істини в дискусіях навколо цієї проблеми.

У вітчизняній і російській науці дискутується питання щодо двох основних джерел інновацій – запозичення передового закордонного досвіду, з одного боку, та власних інноваційних розробок, з другого. Водночас дещо штучно ці дві моделі протиставляються. Зовнішні інновації, звичайно, редукуються до варіанту так званої «наздоганяючої модернізації», більш відомої як вестернізація, тобто переймання західного досвіду і організаційних структур, а власні інноваційні розробки – до глобально значущих. З погляду набуття досвіду обидва підходи є доречними, оскільки сприяють опануванню знаннями про інновації та їхній більш ефективній ретрансляції. Тому такі протиставлення недоречні.

Ще одна проблема, яка дискутується як важлива для інноваційної освітньої політики – інтеграція науки і вищої освіти. Така інтеграція в стратегічному аспекті є важливим фактором не лише науково-освітньої сфери, але й усього суспільства.

На думку Л.Федулової, «на жаль, на сьогодні спостерігається адміністративна уособленість наукових та освітніх організацій, що негативно впливає на взаємозв'язок дослідницьких та освітніх процесів, незадовільно відображається на ефективності функціонування вказаних сфер» [6].

Проте намагання зробити освіту корисною для економіки не повинно перешкоджати справі внутрішньої організації освітньої сфери. І починати потрібно з подолання дещо штучного адміністративного, а подекуди і проблемно-дослідницького розмежування освітніх і академічних закладів. Притому слід пам'ятати про пріоритетність саме освітніх цілей, а не економічних, політичних тощо. За відсутності ефективної освіти суспільство не матиме перспективи розвитку, навіть якщо буде досягнуто ситуативної економічної, політичної та іншої вигоди.

Ще в радянській період в Україні багато було зроблено для того, щоб надати українській педагогіці інноваційних імпульсів. Йдеться передусім про досягнення в царині розробки педагогічних методів, змісту освіти і принципів дидактики. Ці розробки значною мірою були вільні від ідеологічних штампів радянської ідеології і стали засадою для освітніх інновацій у часи незалежної України. А тому вони цілком справедливо можуть розглядатися як зразок адекватного поєднання традиції і новації. Однак, торували собі шлях подібні інновації не завжди завдяки пануючій педагогічній атмосфері в системі освіти, а іноді й всупереч їй.

Для України з давнини природним був образ вчителя–наставника, мудреця [7]. Найвідомішим народним вчителем за покликанням був знаменитий мандрівний філософ Григорій Сковорода. У ХХ столітті відбувалась адаптація вітчизняних гуманістичних традицій вчителства до модернізаційних викликів, які мали іноді технократичний, а деколи й антигуманістичний ідеологічний характер. Ці модернізаційні виклики набули переважно форми радянської державної ідеології, втілилися в політиці індустріалізації суспільства та істотно деформували засадничі гуманістичні інтенції освіти. Якщо до революції 1917 року вчитель перебував на одному з найнижчих шабелів суспільної ієрархії, то радянська влада побачила в ньому один з основних інструментів «перековки» старої людини–власника у нову людину–будівника комунізму. Ще в дореволюційній Росії народний вчитель користувався повагою трудового люду, був близьким до нього, переживав його біди, намагався запровадити просвітницький елемент у народну культуру. Більшовики поставили завдання використати ресурс народної довіри до вчителя у власних ідеологічних цілях. Наприклад, Ленін ставив завдання «пов'язати вчительську діяльність із завданням соціалістичної організації суспільства» [8, с.420]. Для реалізації цього завдання було сформовано цілу армію вчителів. Для порівняння: в 1976/77 навчальному році в СРСР працювало 2700 тис. вчителів, тоді як у 1914/15 навчальному році – 280 тис. [9, с.161].

Особистісні, насамперед духовні цінності в радянському суспільстві доволі жорстко підпорядковувалися матеріалістичним і абстрактно-колективістським. Усе це не могло не відобразитися на розвитку системи освіти, якій були притаманні не тільки успіхи, але й незаперечні вади. Якість знань значною мірою досягалася за рахунок формування авторитарної особистості, схильної до пристосуванства і некритичного, догматичного сприйняття дійсності. Загалом це шкодило не лише розвитку творчих здібностей індивіда, але й гальмувало становлення його активної громадської позиції. Принагідно сформувалася і радянський стиль педагогіки та тип успішного радянського вчителя. Критеріями успішності навчання були передусім обсяги набутих знань і беззастережний колективізм. Підходящими були й настанови в роботі вчителя та його професійні якості.

Отже, основними недоліками радянської системи освіти були її занадто жорстко фіксований зміст і командно-адміністративний стиль як організації навчального процесу, так і підбору педагогічних кадрів. Звичайно, були й важливі та яскраві винятки з цього правила – формувалися й талановиті, творчі особистості випускників шкіл, і самобутні авторські школи в педагогіці. Але ці винятки лише підтверджували загальне правило – система освіти працювала не завдяки, а всупереч виняткам.

В незалежній Україні фахівці доволі швидко прийшли до переконання, що реформувати наявну незадовільну тоталітарну систему освіти можна лише сформувавши новий тип вчителя. Утвердилася думка, що починати відбір майбутнього вчителя серед наявних претендентів треба ще на рівні вступу до педагогічного навчального закладу.

На думку видатного українського педагога І.Зязюна, який зумів протистояти тиску тоталітарної системи і привнести дух творчого пошуку в нову систему освіти незалежної України, «спеціальна система відбору ефективна за конкурсу не нижче п'яти претендентів на одне місце... Разом з Н.Кузьміною, В.Сластьоновим, Р.Хмельюк, Т.Воробіювою вважаємо, що відбір необхідний» [10, с.165]. Автор наводить такі аргументи, які видаються цілком слушними. По–перше, вчительська професія є соціально-значущою і соціально-відповідальною. По–друге, в умовах відсутності конкурсу метою психолого-педагогічної діагностики за відбору є не стільки відсів, скільки власне діагностика всіх переваг і недоліків особистості майбутнього педагога. За цих умов, на думку І.Зязюна, основним етапом відбору мають стати не вступні іспити до педагогічного ВНЗ, а підготовчі факультативи у випускних класах школи.

Загалом щодо педагогічної майстерності в Україні, так само як і в країнах СНД, які утворилися після розпаду СРСР, існують багаті й давні традиції [11] (досить лише згадати таких видатних майстрів-педагогів, як В.Сухомлинський, А.Макаренко, або школу педагогічної майстерності І.Зязюна), які варто зберігати і збагачувати ними всі майбутні освітні інновації.

У 70–х роках у теорію змісту загальної середньої освіти був зроблений вагомий внесок щодо визначення компонентів його структури. Зокрема, І.Лернер, М.Скаткін

обґрунтували, що за структурою зміст шкільної освіти має бути аналогом соціального досвіду і, крім знань, умінь і навичок, охоплювати досвід творчої та емоційно-ціннісної діяльності. Ці вчені визначили принципи формування змісту загальної середньої освіти: відповідність вимогам розвитку суспільства, єдність змістовного і процесуального аспектів навчання, структурна єдність змісту освіти на різних рівнях його формування.

У 80–х роках актуалізувалися питання розвитку активності й самостійності учнів. У дидактиці цього часу відомі спроби виокремити провідний принцип навчання. Наприклад, Г.Шукіна, Т.Шамова, які тривалий час досліджували сутність і шляхи активізації учіння, вважали визначальним для всіх ланок освіти принцип активізації пізнавальної діяльності учнів, який інтегрує в собі низку інших засад.

Слід зазначити, що у 80–90–х роках ХХ століття вийшло друком кілька ґрунтовних праць з теорії методів навчання [12]. Не обминули увагою теорію методів навчання і вчені, котрі досліджували шляхи розвитку пізнавальної активності й самостійності учнів, проблемне навчання, теорію уроку тощо [13].

Академік Ю.Бабанський, відомий як творець теорії оптимізації навчально-виховного процесу, запропонував об'єднати принципи дидактики в п'ять груп залежно від сфер їхнього впливу: мети, змісту, форми, методів, аналізу результатів. На перше місце вчений поставив принцип спрямованості навчання на всебічний і гармонійний розвиток особистості. До другої групи зарахував принципи науковості, системності тощо. У третю групу ввійшли принципи оптимального поєднання класних, групових та індивідуальних форм навчання. Четверту групу, на його думку, складають принципи оптимального поєднання словесних, наочних, практичних, а також репродуктивних і пошукових методів навчання та ін. І, нарешті, п'яту – принципи міцності, усвідомленості, дієвості знань, єдності освітніх і виховних результатів навчання [14, с. 7–24].

Дуже важливим Ю.Бабанський вважав принцип оптимізації навчально-виховного процесу, оскільки останній передбачає досягнення максимальних результатів за мінімальний час і при раціональних зусиллях. Учений підкреслював: оптимізація не є якимось особливим методом або прийомом навчання. Це загальний принцип, який потребує цілеспрямованої зміни всього навчально-виховного процесу за певними критеріями.

Українські педагоги А.Алексюк і В.Помагайба виокремлюють десять принципів дидактики [15, с. 140–160]. Порівняно з іншими вченими, вони називають нові принципи – ґрунтовності, емоційності. А принцип індивідуальності, якому переважно надається статус самостійного, ці дидакти розглядають у контексті принципу доступності.

Нові завдання перед педагогічним загалом постали в реаліях незалежної України. Багатопартійність, відкритість суспільства до зовнішніх впливів, не завжди кращих зразків закордонного педагогічного досвіду. Для обґрунтування засадничих принципів системи освіти незалежної України ще у 90–ті роки було прийнято низку законодавчих актів, серед яких найважливішим є Конституція України. З одного боку, зміст освіти не повинен зазнавати впливу будь-яких політичних партій і класового підходу в доборі навчального матеріалу, в оцінці тих або тих явищ, подій тощо. А з другого – зміст освіти забезпечує соціалізацію індивіда, тобто його безболісне входження в світ цінностей, зафіксованих Конституцією, законами нашої держави, закріплені традиціями і звичаями народу.

Головні законодавчі засади цього процесу визначені Конституцією України таким чином: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом» [16, с. 5–6]. Водночас «державна сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України» [16, с. 6].

З огляду на це, як зауважує О.Савченко, вивчення рідної мови, природи, історії, прилучення до найвищих досягнень духовної і матеріальної культури народу, його

традицій, звичаїв, обрядів, народних ремесел має стати не тільки джерелом знань, але й незамінним засобом формування національної самосвідомості. Притому загальнолюдське й національне в змісті освіти має співвідноситися як ціле і частина [17, с. 52]. Адже особистість індивідуально проходить основними етапами духовного розвитку людяства. Цей зв'язок доволі переконливо обґрунтував у передмові до «Феноменології духу» Г.Гегель, назвавши законом збігу онтогенезу (розвитку індивіда) та філогенезу (розвитку людяства як виду). Щодо призначення системи освіти, то її завдання – орієнтувати особистість в усій розмаїтості духовної скарбниці людяства, насамперед національній.

Список використаних джерел

1. Яковец Ю.В. История цивилизаций. – М.: ВЛАДОС, 1997.
2. Див.: Яковец Ю.В. Эпохальные инновации XXI века. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2004.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К.: Академвидав, 2004.
4. Див.: Кремень В.Г. Філософія освіти ХХІ століття // Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації. – К.: Грамота, 2003. – С. 10–15.
5. Див.: Кузнецова І.С. Національна інноваційна система та її становлення в Україні // Економіка знань та її перспективи для України. – К.: Інститут економічного прогнозування, 2005. – С. 133–134.
6. Федуллова Л.І. Інтеграція науки та освіти // Економіка знань та її перспективи для України. – К.: Інститут економічного прогнозування, 2005. – С. 83–84.
7. Див.: Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. – К.: Абрис, 1994.
8. Ленин В.И. Полн. собр. соч. – М., 1973. – Т.3.
9. Див.: Зимин П.В. Учитель в СССР // Большая советская энциклопедия. – М., 1967. – Т.27.
10. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. – К.: МАУП, 2000.
11. Див.: Азаров Ю.П. Радость учиться и учить. – М.: Политиздат, 1989; Амонашвили Ш.А. Здравствуйте, дети! – М.: Просвещение, 1983; Все начинается с учителя (под ред. З.И.Равкина). – М.: Просвещение, 1983; Кондратенков А.Е. Труд и талант учителя. – М.: Просвещение, 1989; Мороз О.Г., Омеляненко В.Л. Перші кроки до майстерності. – К.: Знання, 1992; Мудрик А.В. Учитель: мастерство и вдохновение. – М.: Просвещение, 1986.
12. Див.: Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: Модульне навчання: Навч. посібн. – К.: ІСДО, 1993; Бабанський Ю.К. Оптимізація учебно-воспитательного процесса. – М., 1982; Лернер И.Я. Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории. М.: Просвещение, 1982; Махмутов М.И. Современный урок. Вопросы теории. – М.: Педагогика 1986; Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. 2-е изд. – М.: Педагогика, 1984.
13. Див.: Онищук В.А. Урок в современной школе. Пособие для учителя. Изд. 2-е, перераб. – М.: Просвещение, 1986; Паламарчук В.Ф. Школа учит мыслить. М.: Просвещение, 1987; Підласий І.П. Як підготувати ефективний урок: Книга для вчителя. – К.: Радянська школа, 1989; Подкасистый П.И., Портнов М.Л. Искусство преподавания. – М.: Изд-во «Русское педагогическое агентство», 1998.
14. Див.: Бабанський Ю.К. Оптимізація учебно-воспитательного процесса. – М., 1982.
15. Див.: Педагогіка / За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Вища шк., 1986.
16. Конституція України. – К.: Преса України, 1997.
17. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Абрис, 1997.

Скубашевская О.С. Инновация как разновидность творчества

Анализируется природа и сущность инновационного развития общества в сравнении с процессом творчества, в частности, в системе образования.

Ключевые слова: человек, образование, инновация, творчество, культура, обучение, воспитание, прогресс.

Skubashevskia, O.S. Innovation as a kind of creativity

Nature and essence of innovation development of society in comparison with the process of creativity, particularly in the education system, are analyzed

Key words: human, education, innovation, creativity, culture, education, upbringing, progress.